

BOLALAR PSIXOLOGIYASIDA O'YIN FAOLIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI

Otaboyeva Dilshoda Sa'dulla qizi
Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik va pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. O'yin orqali bolalarning ijtimoiy, emotsional, kognitiv va ijodiy rivojlanish jarayoni yoritiladi. Maqolada o'yin turlari, ularning bolaning tafakkuri, muloqoti va ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi roli, shuningdek, tarbiyachi va ota-onaning o'yin jarayonidagi ta'siri muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: o'yin faoliyati, bolalar psixologiyasi, ijodiy rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar, kognitiv rivojlanish, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi roli.

KIRISH

Maktabgacha yosh — bola shaxsining shakllanishida eng muhim davr hisoblanadi. Shu davrda bolalar o'yin orqali atrof-muhitni o'rganadi, yangi tajribalar orttiradi, muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijodiy fikrlashga ega bo'ladi. O'yin bola faoliyatining asosiy turi sifatida uning psixologik rivojlanishi uchun muhim vosita hisoblanadi. O'yin faoliyati orqali bola nafaqat **ko'ngilochar**, balki **rivojlantiruvchi tajriba** oladi. Shu sababli maktabgacha ta'lim pedagogikasida o'yin faoliyatini tizimli ravishda tashkil etish va uni bolaning ijtimoiy-emotsional, kognitiv va ijodiy rivojlanishi bilan bog'lash zarur. Psixologlar o'yin faoliyatini bolalarning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishining asosiy vositasi deb hisoblaydi. L. S. Vygotskiy o'yinni "bolaning tafakkurini rivojlantiruvchi, uning shaxsiy dunyosini kengaytiruvchi faoliyat" sifatida ta'riflagan.

O'yinning asosiy xususiyatlari:

- **Erkinlik** — bola o'zi tanlagan rol va harakatni bajaradi;
- **Fantaziya va tasavvur** — voqealarni tasavvur qilish va yangilik yaratish;
- **Qoidalar mavjudligi** — o'yinda qat'iy qoidalar orqali intizom va ijtimoiy normalar o'rgatiladi;
- **Maqsadga yo'naltirilganlik** — bola muayyan vazifani bajarishga intiladi.

O'yin bolaning psixologik rivojlanishiga quyidagi sohalarda ta'sir qiladi:

1. **Ijtimoiy** **rivojlanish**

O'yin bolaga **muloqot qilish, hamkorlik qilish, qoida va me'yorlarni tushunish** imkonini beradi. Masalan, rolli o'yinlarda bola o'zini boshqalarning o'rniga qo'yishni o'rganadi, bu esa empatiya va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

2. **Emotsional** **rivojlanish**

O'yin jarayonida bola o'z his-tuyg'ularini ifodalaydi, xotirjamlik va stressni

boshqarishni o'rganadi. Dramaturgik o'yinlar, ertaklarni jonlantirish bola hissiyotlarini uyg'otadi va ularni ijobiy yo'nalishda boshqarishga yordam beradi.

3. Kognitiv

rivojlanish

O'yin tafakkur, xotira, e'tibor va muammo yechish ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, konstruktiv o'yinlar orqali bola **ob'ektlar orasidagi bog'lanishlarni, sabablilikni va natijani** o'rganadi.

4. Ijodiy

rivojlanish

Fantaziyaga asoslangan o'yinlar bola ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, "Yangi ertak yarataylik" yoki "Rasm orqali hikoya aytish" mashg'ulotlari ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi.

Maktabgacha ta'limda o'yinlar quyidagi turlarga bo'linadi:

- **Syujetli-rolli o'yinlar** — bola ijtimoiy rollarni o'ynaydi, empatiya va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Konstruktiv o'yinlar** — bloklar, Lego, loy va boshqa materiallar yordamida ob'ektlar yaratish, tafakkur va muammo yechishni rivojlantiradi.
- **Matematika va mantiq o'yinlari** — sonlar, shakllar va naqshlar bilan ishlash orqali kognitiv rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi.
- **San'at va musiqa asoslangan o'yinlar** — rasm chizish, musiqa tinglash, ritm bilan harakat qilish ijodiy fikrlash va estetik didni rivojlantiradi.

O'yin jarayonida tarbiyachi bola faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi, uni yo'naltiradi, motivatsiya beradi. Tarbiyachining asosiy vazifalari:

1. Bolaga erkinlik berish, fikrini ifodalash imkonini yaratish.
2. Muammoli vaziyatlar orqali mustaqil qaror qabul qilishni rag'batlantirish.
3. O'yinda qatnashib, model ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash.
4. Har bir bolaning yutuqlarini e'tirof etish va rag'batlantirish.

Ota-onalar ham uy sharoitida o'yinni rivojlantirishga hissa qo'shishi kerak. Masalan, birgalikda ertak yaratish, konstruktiv o'yinlar o'ynash yoki rasm orqali hikoya aytish bolada ijodiy fikrlash va muloqot ko'nikmalarini kuchaytiradi. Hozirgi kunda interaktiv multimediyalar, ta'limiy ilovalar va raqamli o'yinlar ham maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatida qo'llanilmoqda. Biroq ularning roli **asosiy ijodiy o'yinlarni to'liq almashtirmasligi**, balki **qo'llab-quvvatlashi** lozim. Masalan, interaktiv multfilm orqali yangi qahramonlarni yaratish yoki hikoya davom ettirish mashg'ulotlari bolada ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi.

XULOSA

O'yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolaning psixologik rivojlanishida markaziy o'rin tutadi. U ijtimoiy, emotsional, kognitiv va ijodiy rivojlanishning asosiy vositasi bo'lib, bolani mustaqil, faol, ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllantiradi. Tarbiyachi va ota-onaning roli bu jarayonda katta ahamiyatga ega. Ular bolaning ijodiy qobiliyatini rag'batlantirib, muhit yaratib, o'yinni rivojlantiruvchi vosita sifatida

qo'llashlari kerak. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalarni ijodiy va foydali tarzda qo'llash ham bolani rag'batlantiradi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tizimida o'yin faoliyatiga yetarli e'tibor berish — kelajak avlodning ijodkor, tafakkurli va ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy, L. S. (2004). *Bolalar psixologiyasi va tafakkur rivoji*. Moskva: Prosveshcheniye.
2. Elkonin, D. B. (2007). *O'yin va bolaning rivojlanishi*. Moskva: Pedagogika.
3. Abdullaeva, M. (2018). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: Pedagogika.
4. Akbarova, N. (2020). *Bolalar psixologiyasida ijodiy yondashuv*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
5. Gardner, H. (2006). *Multiple Intelligences: New Horizons*. New York: Basic Books.
6. Tompson, R. (2015). *Creativity in Early Childhood Education*. New York: Routledge.
7. Zokirova, D. (2019). *Maktabgacha ta'limda o'yin va ijodiy faoliyat*. Toshkent: Fan.
8. Islomova, S. (2021). *Rivojlantiruvchi muhit va maktabgacha yoshdagi bolalar ijodi*. Toshkent: Sharq.
9. Karimova, L. (2017). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rag'batlantirish usullari*. Toshkent: O'qituvchi.